

Magay Tamás 80 éves*

Tisztelt Társaság! A Magyar Nyelvtudományi Társaság mai ünnepeltje, Magay Tamás professzor három nappal ezelőtt, június 7-én töltötte be a 80. esztendőt. Aki ismeri napjainkban is folyamatos szakmai elevenségét, vagy aki színről-színre látta, látja őt, egyaránt csodálkozik. Magay Tamás 80 éves? Igen, 80, és igen, közfigyelemre, jogos csodálkozásra

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2008. június 10-i ülésén.

méltó, hogy feledtetni tudja. Mindannyian tudjuk azonban, hogy ez a feledtetés nem a hozzávezető utat feledteti. Ellenkezőleg, annak magyarázata és hitelesítője.

Magay professzor szakmai pályája a Pázmány Péter Tudományegyetemen, illetőleg egyéves Eötvös Collegium-i tagsággal kezdődött, majd hároméves skóciai egyetemi tanulmányokkal folytatódott. Hazatérve, 1949-től 1953-ig a Református Teológiai Akadémián tanult. 1961-ben az ELTE-n szerzett angol szakos tanári oklevelet, majd ugyanitt doktorált 1964-ben, kandidátusi disszertációját pedig 1981-ben védte meg. Magántanári kinevezését 1993-ban kapta meg, habilitációjára 1996-ban került sor.

Először, az ötvenes évek derekán az Akadémia Központi Fizikai Kutatóintézetében dolgozott fordítóként és dokumentátorként, majd hosszú éveken át (1957-től 1989-ig) az Akadémiai Kiadó Szótárszerkesztőségének volt a szerkesztője, főszerkesztője. 1993-tól 2001-ig tanszékvezető egyetemi magántanárként irányította a Károli Gáspár Református Egyetem Angol Nyelv és Irodalom Intézetét. Magay Tamás neve az anglisztikában összefonódott a szótárszerkesztéssel, szótárírással: munkájának középpontjában az angol–magyar, illetve magyar–angol lexikográfia gyakorlati feladatai és elméleti problémái álltak és állnak.

Ünnepeltünk számos szakmai díj, elismerés birtokosa: 1997-ben elnyerte az angol Verbatim-díjat és itthon az Országh László-díjat, 2001-ben az Apáczai Csere János-díjat, s 2007 szeptemberében a Károli Gáspár Egyetem ünnepi tanévnyitóján átvehette a Pro Universitate kitüntetést. Ez utóbbi eseményen Petróczi Éva, a Károli Egyetem angol tanszékének vezetője mondott laudációt. Mai tisztelgésünkhöz illő és méltó, hogy két részlet felidézsek belőle. Az első Magay professzor teljesítményéről, a másik habitusáról szól. Magay Tamás – mondta a tanszékvezető asszony – „42 szótárt szerkesztett, ezek együttes oldalszáma a kiadói felmérések szerint 30.000 oldal, azaz valóságos szó-óceán, amelyen át-hajózni [...] bizony igazi szellemi, lexikográfusi Mayflower-utazás volt”. A másik idézet évtizedeket hidal át: felidézi a negyvenes évek végén Skóciából hazatérő fiatalembert és a Károli Gáspár Református Egyetem angol tanszékét megalapító neves szakembert – egyetlen beszédes gesztus tényszerű közlésével: Magay professzor a tanszék alapításakor az egyetem „angol tanszékének adományozott, lendületes aláírásával ékes, értékes köteteket erről a peregrinációjáról hozta magával” (Reformátusok Lapja 2007. szeptember 23. 4. lap).

Magay tanár úr neve szorosán, sőt tanulságosan kapcsolódik egy jelenkori szótártörténeti fordulathoz. Abban sincs túlzás, hogy fordulatról beszélünk, s abban meg még kevésbé, hogy Magay Tamás nevével minősíthetjük. Kezdetől nagy szerepe volt és van tudniillik a 2000-ben újraalakult Szótári Munkabizottságban, amely az Akadémia I. Osztálya Nyelvtudományi Bizottságához kötődve működik. Magay professzor éveken át elnöke is volt ennek a bizottságnak, de – tehetem hozzá az ünnepelés perceiben is tárgyyszerűen – a lelke is. Ott van a kézjegye napjaink szótáradásában égetően szükségessé vált kezdeményezésen, a szótári kritériumok, minősítések megfogalmazásán és deklarálásán, de nem utolsósorban a „Lexikográfiai füzetek” sorozatán, amelynek eddig megjelent három számának mindegyikét ő szerkesztette. Erre a sorozatra esemény értékű teljesítményként kell ráirányítani a szakmai és a közfigyelmet. Nem csupán impozáns terjedelme miatt, bár a három kötet egybefogva 776 lapos tanulmánygyűjtemény. Ha nem is másról, de többről van szó. Csak az Országh László szerkesztette, kézikönyvünkévé vált, 1966-ban megjelent „Szótártani tanulmányok”-hoz hasonlíthatjuk a „Lexikográfiai füzetek” szerepét és remélt, mert szükséges hatását. Ismerve Országh Lászlónak és Magay Tamásnak sok ponton, mintegy láncszemként összekapcsolódó, tudománytörténeti ténynévé vált életrajzát, a „Szótártani tanul-

mányok” és a „Lexikográfiai füzetek” közötti szerkesztői párhuzamosságot sem tarthatjuk véletlennek.

Az első füzet függeléke ugyan közli Sági István lexikográfiai bibliográfiájának, „A magyar szótárak és nyelvtanok könyvészeté”-nek hasonmását, de e füzet terjedelmesebb első része éppen Sági időhatárától, 1922-től folytatja a bibliográfiát, egyelőre 2002. december 31-ikével záródó határvetéssel. Ez a nyolcvan évet átfogó, Ságinál részletesebb adattár csapatmunka eredménye, de Magay Tamás két évtizedet (az 1945–1964 közötti időszakot) felölelő szótártani bibliográfiája (Szótártani tanulmányok. Bp., 1966: 369–92) mintegy ennek a bibliográfiai munkának volt az előjegyzője, irányzéka.

A „Szótárak és használók” címét viselő második füzetből Magay Tamás tanulmányát nemcsak a mostani alkalom indíttatásából emelem ki. A „Tanulói szótárak: múlt és jelen” cím már eleve felszólító erejű volt, elsőként magam is ezt olvastam el. Ezt Magay Tamás egyébként tanúsíthatja, mert egy levelemben megvallottam. A Tanár úr ugyan nem tartja a legszerencsésebb magyartásnak a tanulói szótár megnevezést, de nagyon is tudja, hogy a szótártörténeti típusváltás egyik fontos tagjáról, e váltás egyértelmű bizonyítékáról van szó. Tudjuk, s e tanulmányból dokumentálhatjuk is, hogy ez a típus is sok-sok formában keresi a használóbarát (ez a szerző szava) és a közhasznúság (ez meg a köszöntőé) minél hatékonyabb szolgálatát. Talán nem sértem meg a magánlevéltitkot, ha megismételelem azt a mondatot, amivel hangsúlyos egyetértésemet fejeztem ki: „Szinte megismétlődik a szótártörténet: ahogy egykor a nyelvet (főként a latint) tanuló diákok szószerkezetiből, szójegyzékeiből sarjadtak ki az egyre tartalmasabb szótárak, most is »tanulói«, azaz praktikus szükségletek, szempontok ösztönöznek egy lexikográfiai fordulatot”.

A „Lexikográfiai füzetek” 3., „Félmúlt és közeljövő” című kötete bizonyára nem csak nekem okozott olvasói gondot. Olyan bő, izgalmas választékot kínál, hogy nem volt könnyű eldönteni, melyikkel is kezdjem. (Zárójelben, de nem mellékesen mondvá: minden hivatásos olvasó tudja egyébként a megoldást, minden csábítót el kell olvasni – minél hamarabb.) Magay Tamás egy Ország Lászlóval 1968-ban folytatott beszélgetéssorozat első két részletével van jelen szerzőként, azaz egykori riporterként ebben a kötetben. A magát gyakorlatlan riporternek nevező szövegközlő így ajánlja a dokumentumot: „Úgy érzem, nem szerénytelenség azt remélni, hogy a magyar szótárírás történetének mindenképpen, de talán a magyar művelődéstörténetnek is nyithatunk egy fejezetet dolgozatunkkal” (i. m. 64). Aki megismerte ezt a szöveget, az tanúsíthatja, hogy akár több fejezetbe is előjegyezhetjük az olvasottakat. Ki nem torpant meg például ezt az Ország-mondatot olvasván: „1945. február 10-én feljegyeztem: a háború után elsőnek föltétlenül *szótárt akarok szerkeszteni* [kiemelés az eredetiben], mert az olyan munka, amibe jól el lehet bújni” (uo. 68). Az idézett mondatból Magay tanár úr azt emelte ki a kurzíválással, hogy „szótárt akarok szerkeszteni”. A kiemelés jogos. Ez a három szó tudniillik nem csupán szándéknyilatkozat, hanem fogadalomtétel is. Akarni tudniillik kevés, v á l l a l n i kell. Ország László záró szavai természetesen érthetők, tapasztalatként ismerősek. A szótárírásba bújásnak számos oka, magyarázata között bizony nemegyszer környezetiek, történelmiek, politikaiak is tetten érhetők. Ez az összefüggés akkor is igaz, ha tudjuk, ugyancsak tapasztalatból, hogy nincs az a szótári munka, amiben annyira el lehetne bújni, hogy ne találjon oda az, ami vagy aki elől rejtőzünk. De ezúttal nem erre tenném a hangsúlyt. Számomra ugyanis Ország László szavai így is visszhangoznak: a szótárírás, a szótárszerkesztés olyan munka, amibe jól bele kell bújni. Aligha kell bizonygatnom, nem Ország szavait fogom értelmezési satuba. Az ő szavai keltette v i s s z -

h a n g r ó l beszélek, meggyőződéssel. Hiszem, hogy ünnepeltünk, Magay Tamás megérti szándékomat, annak kimondását, hogy az, aki szótári ember lesz, az (mint Nagy László versben bújdosója) szóban bújdosóként egy rengetegbe veszi be magát, amiről tudja, hogy végeláthatatlan, de emberi léptékünkben föltérképezhető, lakható és gyönyörű.

PUSZTAI FERENC